

Hedens Opdyrkning.

Af Hans Torbøl.

I et Bestyrelsesmøde for nogle Aar siden i »Historisk Samfund for Ribe Amt« udtalte den daværende Formand, Søren Alkærsig, at vi vist snart burde tilstræbe en Artikel eller en Artikelrække om »Hedens Opdyrkning«. Denne Udtalelse slog mig. Heden og Vestjylland har hidtil hørt uløseligt sammen. Skulde Hedens Opdyrkning her i Jylland da virkelig være et Faktum, der kan behandles som en historisk Kendsgerning? Siden er Sandheden heraf mere og mere bleven mig klar. Vi har Magt og Midler til at omdanne Heden til Agerjord, ja end mange Steder til frugtbar Agerjord.

Dette Emne var jeg inde paa i et lille Indlæg her i Aarbogen i Fjor, idet jeg skrev om den bekendte Rydningsmand og Hedeopdyrker Peder Poulsen, Vitarp. Han havde været med til at mergle to Kvadratomile af Danmarks Jord. Deraf var den ene en Kvadratomil raa Hede, derved havde han været med til at oprette en hel ny By, Randsig, samt vist Vej for en ny Behandling af den raa Hede, ved Dybpløjning (Fræsning). Ud fra denne store Virksomhed støttede jeg Planen om at rejse ham et Mindesmærke ved Vårde—Nymindegab Landevej, overfor den Plads, hvor hans Fader i sin Tid begyndte som Smed og Husmand paa den raa Hede.

Denne Plan er nu realiseret. Afsløringen af Mindestenen fandt Sted Søndag den 11. August 1940 under meget stor Deltagelse. Lærer Vejrup, Vittarp foretog Afsløringen og undertegnede holdt Indledningstalen.

Mindesmærket er en Natursten, hvorpaa der er indhugget følgende Tekst, som skyldes Lærer H. K. Kristensen, Lunde:

Nye Hjem, hvor Lyngen stod,
det var det Maal du Rydningsmand
kæmped' for med Tro og Mod
til Gavn for Ungdom, Folk og Land.

Under hans Navn mellem hans Fødsels- og Dødsaar er afbildet en Plov. Bedre Symbol for hans Virke findes næppe.

Det er Peder Poulsens Samtidige, som har rejst ham

dette Minde. Det staar som et Minde om, hvad baade Peder Poulsen og hans Samtid har udrettet; men Peder Poulsen var den, som ragede frem over Jævnmaalet, derfor fik han Mindet.

Ser vi hen til, hvad Peder Poulsen og hans Samtid har udrettet alene her paa Egnen, er Resultatet ikke vanskeligt at faa Øje paa. Da Peder Poulsen stod i Halvfemserne som en tyveaarig Knøs med to arbejdsvante Hænder, laa store Dele af Vest- og Midtjylland hen som Hede. I Almindelighed kan man vist sige, at Halvdelen af Jorden her i Vestjylland laa hen som Hede. I nogle Sogne mere, i andre mindre. I nogle Sogne naaede Hederne helt ind til Kirken, Sognets Kulturcentrum. Og da Nørre Nebel—Varde Banen blev aabnet i Begyndelsen af dette Aarhundrede, drev man det endog til at lægge enkelte Stationer, den nyere Tids Kulturcentre, paa den raa Hede.

Denne Opdyrkning har for det første skabt nye Hjem og Brød for mange Munde, men den har i Tilslutning til Beplantning, hvori Peder Poulsen ogsaa var Foregangsmand, tillige skabt Glæde, Tilfredshed, ja Poesi.

Folk, der mindes Tiden forud for Halvfemserne, vil mindes, hvilket forblæst Klima vi levede i her i Vestjylland. Kom man godt og vel udenfor Døren, følte man, at man ragede op i Landskabet som et Kirketaarn. Det blæste ligesom ind paa een fra alle Kanter. Kultur og Opdyrkning skaber for den enkelte i Forening med Beplantning ligesom en Art Trylleri, som vi vel ikke kan forklare, men den er der alligevel og gør, at vi alle befinder os bedre. Vi kan saaledes tænke paa to Huse eller to Byer med et Stykke Hede imellem sig. Vi har ofte gaaet Vejen og følt, at Afstanden var meget stor. Men saa en skønne Dag efter en rum Tid opdager vi, at Heden er borte. Der er

maaske tillige plantet Hegn og Buske. Pludselig opdager vi, at de to Steder ligger hinanden langt nærmere, end vi før havde tænkt. Her er et Trylleri med i Bedømmelsen, thi naturligvis er Afstanden den samme, naar man kun hensér til Meter – og Aalenmaal.

Ser man hen til Poesien, sker der ogsaa Omvurdering. Naar vi tidligere sang om »Sjølund den dejlige Ø, hvor de vilde Skovduer kurre«, ansaa man Sjælland for en anden og bedre Verden. Imidlertid pløjer og planter Peder Poulsen og hans Samtidige, og en skønne Dag naar Skovduerne med deres Kurren og Elverpigerne med deres Dans paa Engen i Skovbrynet ogsaa herud. Og vi Folk fra Vestjylland stemmer i ligesom Folk fra det øvrige Land: »Du skønne Land med Dal og Bakker fagre«. Vi har tilmed en Fordel fremfor de andre: Vi er med i en større Opdrift end paa andre Egne. Denne Opdrift gælder ikke alene mod Vest, men store Dele af Jylland.

Hvor der i et Tidsafsnit er sket noget betydeligt, plejer man gerne bagefter at knytte et saadant Tidsafsnit til et Personnavn, f. Eks. »i Dronning Margretes Tid«, »i Grundtvigs Dage«. Her kunde det ligge ret nær, om vi Vestjyder i Fremtiden talte om Peder Poulsens Dage, eller Peder Poulsens Tidsalder. Peder Poulsen rager op som en Kæmpe blandt det praktiske Livs Mænd.

Imidlertid er der en anden Mand, der med Mund og Pen har været med i dette Arbejde fremfor de fleste andre Ordets og Tankens Mænd. Jeg tænker paa Digteren Johan Skjoldborg. De to Mænd var samtidige, og de lignede hinanden i mange Maader. De var begge jævne, vennesæle Mænd. De var ikke et i Dag og et andet i Morgen. De var aandelig talt unge hele Livet igennem. De forblev rodaabne. Mødte de noget nyt, søgte de at faa det bedste ud af det.

Af disse to Mænd repræsenterede Peder Poulsen fortrinsvis det praktiske og Johan Skjoldborg fortrinsvis den poetiske Side i vor Tidsalder, som vi rundt regnet kan anslaa fra Midten af Halvfemserne til henved 1940. Hvad opnaaede de da, og hvad opnaaede vi andre, der levede med i denne Epoke?

Vi kan da først spørge, hvad vilde de, og saa til sidst, hvad opnaaede de? —

Johan Skjoldborg giver Svar paa det første Spørgsmaal i to af sine Sange, som jeg delvis vil citere; I den første staar han sammen med sin Kæreste eller Venneviv foran Livets Løbebane. Hun hedder Marie: »Dagen den er klar og muntert stryger Somrens Vind forbi. Aft'nen bliver smuk, og Klokken el've venter jeg Marie«. — Hvad vil da de unge Mennesker? — »Vi vil rejse nye Huse, nye Hjem fra Strand til Strand, med de hundredtusind Haver smykket det skal staa vort Land. Vel det bli'r nok gamle Danmark, men alligevel et nyt, vort de unges! Haand paa Ploven — og de gamle Grænser flyt! Og vort Mod er rankt, Haabet lyst og blankt, og vort Øje spejder ud mod Fremtids Dage«.

Under denne Opsang drog da de to Mænd hver med sin Venneviv ud i Verden. Og de drog enhver, som følte sig ung med i Arbejdet.

Foruden dette at gøre Danmark til en Have eller et Sted, hvor der overalt var værd at bo, slog Johan Skjoldborg straks fra Begyndelsen endnu en Streng an, og Peder Poulsen akkompagnerede ved sit Arbejde. Vi kender Sangen: »Du Husmand, som ørker den stridige Jord og vover din Arm og din Bringe, som drager det første Kulturens Spor med Plovjernets sølvblanke Klinge, mer Ridder du er med din barkede Haand end mange, der pyntes med Stjerner og Baand og tripper paa bonede Gulve«.

Her er Kravet rejst om at føre alle danske Mænd og Kvinder, trods Standsforskell, frem paa samme Plan. Denne Sang har paa en Maade overlevet sig selv, naar det hedder: »Du Stridsmand, du stille Kulturens Soldat, som ikke har Rang iblandt Helte, som regnes for intet mod den Akrobat, som springer i Gøglernes Telte«.

Det gaar aldrig an nu, efter Johan Skjoldborgs og Peder Poulsens Tid, at sammenligne Husmanden med en Klovn. Det at være Husmand er blevet noget af det fineste blandt det fine. Han har i Mellemtiden haft Sæde i Kongens Raad og tæller med, hvor der træffes Bestemmelser. Peder Poulsen viste det i Praxis ved efterhaanden at omgaas de førende her i Landet indenfor Kultiveringsarbejdet. Begge i Forening viste: Det gør ikke noget, hvilken Stand man tilhører. Hovedsagen er, hvem man er, og hvad man udretter. Det er »Arbejdets Personlighedsværdi«, vi nu spørger om. Folk redder ikke længere Situationen ved at putte Hovedet ind i en høj Hat eller i en Uniformskasket for dernæst at krybe ind i en første Klasses Kupé og maaske raabe et Bøh ud til os, som maa staa udenfor. Tiden forlanger nu, at man kan gøre sig gældende paa jævn Jord. Pendulet har altid en Tilbøjelighed til at foretage samme Udslag i begge Retninger. Da jeg som Bondestudent opholdt mig i København i Halvfemserne, blev der holdt mangt en Disput, saaledes i Studenterforeningen, om hvor vidt Bønderdrenge burde have Lov til at studere, eller de skulde forblive ved dette Bondearbejde, hvortil de var skabt. Siden har man nærmest faaet det Indtryk, at det var en Fordel for en Mand, hvis han f. Eks. vilde opnaa en Stilling indenfor Københavns Magistrat, at han var begyndt som Hjorddreng.

Det var den Gang en »Mesalliance«, om en Pige

fra Bourgeoisiet tænkte paa at gifte sig med en »Bonde-
dreng«. Ja, men de er jo af samme Race, har Folk
siden betroet mig. Den Gang talte man ikke om Race.
Men det er et Særkende for mangt en Disput, at den
ligesom en Boble vil vokse indtil Bristepunktet, og
saa er den der ikke mere. Lad det efterhaanden blive
en dansk Opfattelse, at voksne Mennesker overalt
maa virke under eget Ansvar og løbe deres egen
Risiko.

Peder Poulsens og Skjoldborgs Tidsalder har vist
os, at vi alle saa uhyre let kan erhverve det nødven-
dige til Livets Ophold, blot vi har Omtanke og Ar-
bejdsglæde. Det er ad den Vej, vi faar udviklet vor
Personlighedsværdi, men hænger »Arbejdets Person-
lighedsværdi« ikke sammen med vor Evighedsværdi?
Du har været tro i det lidet, jeg vil sætte dig over
meget. Hvad betyder saa dette »meget«? Man behø-
ver ikke at være nogen stor Astronom for at indse,
der maa Overblik og Kræfter til for at styre og led
Verdensordenen med alle dens Planeter og Sole. Og
den nære Død er vi alle vis. For at naa den bedste
legemlige og aandelige Udvikling har vi sikkert alle
Grund til at bede: Giv mig hverken Armod eller
Rigdom.

Peder Poulsens og Skjoldborgs Indsats har ført os
bort fra den pjattede og skabagtige Talemaade, som
i visse Kredse var gængs: »Det er en Skam at arbejde
med Hænderne«. Vi danske er under denne Udvik-
ling bleven et jævnt Folk. Vi forlanger, at ethvert
Menneske skal kunne hævde sig paa jævn Jord uden
at ty til Magtmisbrug eller Skaberi. Naar vi alle har
den Agtelse for vor Konge, som vi har, er det ube-
tinget, fordi vi føler, han er det danske Folks Ideal:
Han kan det.

I den omtalte Sang peger Skjoldborg iøvrigt ogsaa

paa den videre Udvikling, idet han siger: »Hvor andre kun kender en Kugle til Raad, du (Husmanden) krummer til Tag dine Næver«. Her har han paavist Vejen, vi skal ud. Vi vil ikke naa Maalet gennem Snigløb, Snigmord eller Rov. Et er saa at faa et saadant Grundlag for Handling anerkendt af den lille danske Nation, noget andet, naar det drejer sig om international Handle- og Væremaade. Noget har vi imidlertid allerede opnaaet, naar disse Grundsætninger gennemtrænger hele det danske Folk, vi har da straks lært ikke at bedømme Mennesker, der drives af andre Kræfter eller Hensyn, højere end de fortjener.

Ved Afsløringen af Peder Poulsens Mindesmærke talte Lærer Vejrup, Vittarp bl. a. om at være sig selv, og være sig selv nok. Og hvad jeg ovenfor har anført, er i det store og hele hvad jeg fik sagt i Indledningstalen ved denne Lejlighed. Naar jeg har bredt mig saa meget, finder jeg det forsvarligt, idet jeg foreslaar, at et af de følgende Numre af »Fra Ribe Amt« fortrinsvis kommer til at omhandle »Hedens Opdyrking« eller Peder Poulsens og Skjoldborgs Tidsalder.

Kører vi nu ad alfar Vej forbi Peder Poulsens Minde, kan vi for det første sige, at det minder om en Daad, »der som Duggen var ren«. For det andet ægger det os til Daad og til »at krumme til Tag vore Næver«, til Tag for Hjem, Folk og Menneskeheden.

»Ve hver en Dansker, som ej bliver hed, saa snart hans Øjne det skuer«.

Ja, saadan er det.
